

Küçük Asya'da Ptolemaios Hakimiyeti Altında Basılan Otonom Kent Sikkeleri

Municipal Coinage from Asia Minor Struck During The Ptolemaic Hegemony

Ömer TATAR*

Öz: Makedon Kralı III. Aleksandros'un ölümünün ardından krallık halef komutanlar arasında paylaşılmış, yaklaşık yarım asır sürekliliğe muharebeler yaşanmıştır. Komutan Ptolemaios, 18 yıl Mısır'da satraplık yaptıktan sonra, tıpkı diğer halefler gibi kendi krallığını ilan etmiştir. Kuvvetli donanması sayesinde Akdeniz'in dört bir köşesine yayılan Ptolemaioslar, MÖ. 280'li yıllardan başlayarak Küçük Asya'nın batı ve güney-batı sahillerinde de hakimiyet tesis etmiştir. Yaklaşık bir asır bu bölgede varlığını sürdüren Ptolemaios Krallığı, hem krali sikke darp etmiş hem de hakimiyeti altındaki kimi kentlerin kendi adını taşıyan sikkeler basmasına müsaade etmiştir. Lykia, Karia, İonia ve Troas'ta birer kentin bu otonom kent darplarından bastığı kesin olarak bilinmektedir. Güncel literatürde hangisi olduğu tespit edilemeyen iki kent daha bu sikkelerden darp etmiş olmalıdır. Bu sikkeler temel olarak ön ya da arka yüzünde sivil nitelikte bir tasvir ve lejant olarak kent ismini kullanması ile krali olanlardan ayrılır. Bu çalışmada Küçük Asya'da krali sikke darp eden kentler hakkında kısa bilgi verildikten sonra çalışmanın konusunu teşkil eden otonom kent darpları tanıtılacaktır. Bu darplara dair yapılan tartışmalar aktarılacak, güncel literatürde gelinen son nokta paylaşılacaktır. Son olarak otonom kent darplarının nitelikleri hakkında bir analiz sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik dönem, Ptolemaios Krallığı, Küçük Asya, Krali sikke, Otonom kent sikkesi

Abstract: After the death of Alexander III of Macedon, this vast kingdom was distributed among his successor generals. Ptolemy was the satrap of Egypt for eighteen years. After that period Ptolemy declared his own kingdom just like other successors. Thanks to its strong navy, Ptolemies were all over the Mediterranean and they also dominated western and south-western Asia Minor from 280s BC. Ptolemaic Kingdom maintained this hegemony almost a century. During this domination, Ptolemies both struck royal coinage and also let some *poleis* strike coinage in their own names. It is firmly known that four *poleis* in Lycia, Caria, Ionia and Troas regions struck these municipal coins. Two more cities, which could not be determined in the current literature, must have struck such coins. Essentially, municipal coins differs from royal issues for their civic coin types, either on the obverse or the reverse side, and using their ethnic on the reverse side. This study gives brief information about the royal issues struck in Asia Minor and introduce and explain mints of municipal coins. Debates and arguments about these coins in the previous literature and the present situation are shared. Lastly, a brief analysis regarding the characteristics of municipal coins is made.

Keywords: Hellenistic period, Ptolemaic Kingdom, Asia Minor, Royal coins, Municipal coins

Makedon kralı III. Aleksandros'un ölümünün ardından, ülke idaresi komutanları arasında paylaşılmış, stratejik konumundan dolayı Küçük Asya ise kendisini kısa zamanda halef komutanlar arasındaki güç mücadelesinin içinde bulmuştur. İlk etapta Leonnotas Hellespontos Phrygiası'nın, Asandros Karia bölgesinin, Antigonos Lykia ile Pamphylia'nın bir kısmını içine alan Büyük Phrygia'nın ve Philotas Kilikia'nın satrabı olmuştur¹. MÖ 4. yüzyılın sonuna değin bölge idaresi pek çok kez el değiştirirken, Lysimakhos ile Seleukos ittifakının MÖ 301 yılında Antigonos'a karşı Ipsos Muharebesi'nde üstün gelmesiyle geriye birkaç büyük kuvvet kalmıştır². Buna göre Lysimakhos Trakya'nın yanı sıra Karadeniz

* Arş. Gör. Dr. Ömer Tatar, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, omertatar@akdeniz.edu.tr
0000-0002-5644-2188

¹ Diod. XVIII. 3; Curt. X. 10. 1-4; Iust. XIII. 4. 10-25. Ayrıca bkz. Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond, The Macedonian State: Origins, Institutions, and History (Oxford: Clarendon, 1989), 237-238; Albert Brian Bosworth, The Legacy of Alexander: Politics, warfare, and Propaganda under the Successors (Oxford: Oxford University Press, 2007), 7-8; Laurent Capdetrey, L'Asie Mineure après Alexandre (vers 323 - vers 270 a.C.). L'invention du monde hellénistique (Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2020), 31-36.

² Ipsos Muharebesi'ne kadar olan süreç ve bu muharebe hakkında bilgi için bkz. Hammond, The Macedonian State, 250-281; Capdetrey, L'Asie Mineure Apres Alexandre, 73-122.

kıyıları ile Küçük Asya'nın batısında, Seleukos ise Armenia, Mezopotamya ve Hindistan'ın batısına kadar olan coğrafya ile Küçük Asya'nın iç kesimlerinin yeni hâkimi olmuştur³. Ptolemaios Krallığı ise Mısır ve Kyrene'de egemenlik tesis ederken, Suriye'nin güney kıyılarını işgal etmiştir ve ayrıca Kilikia sahillerinde kısa bir süre varlık göstermiş olmalıdır⁴.

Ptolemaios Krallığı'nın Küçük Asya'daki kalıcı hakimiyeti MÖ 280'lerin ortasından itibaren başlar. II. Ptolemaios Philadelphos'un hükümdarlığında, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia'nın bir kısmı, MÖ 281 Kouripedion Muharebesi bitip Lysimakhos'un Küçük Asya'daki egemenliği sona erdiğinde artık Mısır hakimiyetindedir⁵. Lykia Bölgesi yaklaşık bir asır Ptolemaiosların hakimiyetinde kalırken, Karia, Pamphylia ve Kilikia, Seleukos Krallığı ile peş peşe yapılan muharebelerde muhtelif zamanlarda el değiştirmiştir⁶. Öte yandan, Küçük Asya'da Ptolemaios varlığı zaman zaman genişleyerek kısa süreli ve coğrafi ölçekte limitli de olsa Ionia, kuzeyindeki Aiolis ve Troas bölgesine kadar uzanmıştır⁷. MÖ 197 yılında, V. Ptolemaios Epiphanes'in hükümdarlığı sırasında III. Antiokhos'un batı seferi neticesinde Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Karia peşpeşe Seleukos hakimiyetine girmiş, böylece Küçük Asya'da Ptolemaios etkinliği de bir daha tesis edilememek üzere sona ermiştir⁸.

Bu süreçte Küçük Asya'da, bilhassa hakimiyet altındaki coğrafyalara konuşlandırılan garnizonlardan doğan talebi karşılamak maksatlı sikke darbı gerçekleştirilmiştir. Bu talebi doğuran ise her şeyden önce savaşın finansmanı ve bunun yanı sıra askerlere yapılan ödemelerdir⁹. Bu sikkeler söz konusu maksat ile basılan krali ve otonom niteliğe sahip yerel kent darpları olmak üzere iki ana kategoriye ayrılır. En temelde, krali olanlar kralın adını ve unvanını taşıması ile kent darplarından ayrılır. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ dönemsel nitelikteki az sayıda darp hariç krali sikkelerin arka yüz lejantıdır¹⁰. Doğrudan krallığın kontrolünde darp edilmesi, standart bir ağırlık sisteminde ve yine standart

³ Hammond, *The Macedonian State*, 279-280.

⁴ Hammond, *The Macedonian State*, 279; Günther Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire* (Oxon-New York: Routledge, 2001), 22; Werner Huss, *Ägypten in hellenistischer Zeit 332-30 v.Chr.* (München: Beck, 2001), 198. Kilikia bölgesi aslen, Kassandros'un kardeşi olan, Pleistarkhos'a verilmiş, burada küçük bir krallık tesis edilmiştir. Ancak buradaki idare yalnızca birkaç yıl sürmüştür, MÖ 299/298 civarında Kilikia'nın hakimiyeti Demetrios Poliorketes'e geçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Andrew Pearce Gregory, "A Macedonian *δυναστής*: Evidence for the Life and Career of Pleistarchos Antipatrou", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 44/1 (1995), 19-20.

⁵ Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, 37-38; Andrew Meadows, "Deditio in Fidem: The Ptolemaic Conquest of Asia Minor", *Imperialism, Cultural Politics, and Polybius*, eds. Christopher Smith, Liv Mariah Yarrow (Oxford: Oxford University Press, 2012), 117 vd.; Tomasz Grabowski, "Küçük Asya'da Ptolemaioslar Hanedanı", *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri*, ed. Oğuz Tekin (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), 32-34; Capdetrey, *L'Asia Mineure Apres Alexandre*, 147-156.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. John Ma, *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 41-45; Huss, *Ägypten in hellenistischer Zeit*, 281-287; 338-352; Céline Marquaille, "The Foreign Policy of Ptolemy II", *Ptolemy II Philadelphos and his World*, eds. Paul McKechnie, Philippe Guillaume (Boston: Brill, 2008), 48-49.

⁷ Roger Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt* (Leiden: E. J. Brill, 1976), 159-175; Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, 48-51; Grabowski, "Küçük Asya'da Ptolemaioslar", 34-36.

⁸ Ptolemaiosların bu süreçte yaşadığı kayıplara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, 136-140; Huss, *Ägypten in hellenistischer Zeit*, 489-492.

⁹ Suriye savaşlarının doğurduğu sikke ihtiyacı üzerine ayrıntılı bir analiz için bkz. Julien Olivier, Bérangère Redon, "Reconsidérer la politique militaire des Lagides à la lumière des données numismatiques. Frappes et trésors monétaires aux IIIe et IIIe s. av. J.-C. (env. 294-116)", *Money Rules!: The Monetary Economy of Egypt, from Persians until the beginning of Islam*, ed. Thomas Faucher (Le Caire: Institut français d'archéologie orientale, 2020). Ayrıca bkz. Marcel Launey, *Recherches sur les armées Hellénistiques* (Paris: De Boccard, 1949), 763; Christelle Fischer-Bovet, *Army and Society in Ptolemaic Egypt* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 73-74. Paralı askerlere yapılan ödemelere dair ayrıca bkz. Selene, Psoma, "Tas Sitarchias tous Mithous ((ARIST.), OEC. 1351B) Bronze Currencies and Cash-allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia", *RBN* 155 (2009). Hellenistik dönemde sikke darbı-askeri harcamalar ilişkisi üzerine bkz. François de Callataÿ, "For whom were Royal Hellenistic coins struck? The choice of metals and denominations", *Bildwert: nominalspezifische Kommunikationsstrategien in der Münzprägung hellenistischer Herrscher: Kolloquium vom 17.-18. Juni 2010 in Münster*, ed. Achim Lichtenberger (Bonn: Habelt, 2014).

¹⁰ II. Ptolemaios döneminde, kraliçe II. Arsinoe'nin ölümünün ardından darbına başlanan değerli madenden sikkelerde ΑΡΣΙΝΟΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ lejantı karşımıza çıkarken, III. Ptolemaios döneminde kraliçe II. Berenike'nin adı yine değerli madenden sikkelerde ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ şeklinde kullanılmıştır. İlgili dönemlerde temel arka yüz lejantı bunlar olmuştur.

bir ikonografya ile basılması kent darpları ile olan diğer farklılıklardır¹¹. Öte yandan kent darpları çoğu zaman ön ya da arka yüzlerinde krali bir ikonografya taşır. Lejant ise kentin adından oluşan sivil nitelikte bir ethnikondur. Kentlerin yaptığı ikonografik seçimin ise birbirinden farklılaştığı gözlenir. Kimi kentler ön yüzde kral ve kraliçe başı ve arka yüzde krali diademli bereket boynuzuna yer verirken kimileri önceki dönemlere ait kent ikonografyasını kullanmaya devam etmiştir.

Küçük Asya’da Basılan Krali Sikkeler

Bu coğrafyada sikke darbu gerçekleştirdiğini bildiğimiz darphaneler, değerli madenden sikke basan Tarsus (gümüş) ve Ephesos (altın, gümüş) ile yalnızca bronz sikke basan Patara ve Telmessos’tur. Dolayısıyla, Kilikia, Ionia ve Lykia bölgelerinde aktif birer darphane ile hakimiyet altındaki topraklarda mevcut sikke ihtiyacı karşılanmıştır. Krali sikke darp eden mevzubahis darphaneler içerisinde Tarsus ve Ephesos kısa dönemli faaliyet göstermiş olanlardır. Tarsus, II. Suriye Savaşı (yak. MÖ 261-253) sırasında Seleukosların hakimiyetinden çıkarak kısa bir zaman dilimi için Ptolemaios egemenliğine girmiştir¹². II. Ptolemaios dönemine tesadüf eden söz konusu krali gümüş sikkeler de bu süreçte yak. MÖ 261-259 arasında darp edilmiştir¹³. Bu sikkeler askeri nedenlerden ötürü darp edilmiş olmalıdır. Zira kent Seleukos hakimiyetinden çıkmış ve buraya asker konuşlandırılmıştır¹⁴. Genel itibari ile Suriye Savaşları sırasında hem yeni ele geçirilen kent darphanelerinde hem de mevcut olanlarda askeri harcamaların karşılanması maksatlı sikke hacminin arttığını bilmekteyiz¹⁵.

Ephesos darphanesi ise III. Ptolemaios Euergetes döneminde faaliyet göstermiştir. Kent III. Suriye Savaşı (MÖ 246-241) sırasında, yak. MÖ 245 yılında Mısır hakimiyetine girerken¹⁶, krali altın ve gümüşlerin darbına da bu tarihte başlanmıştır¹⁷. Tıpkı Tarsus’ta olduğu gibi Ephesos’ta da asker konuşlandırılmış, kent büyük bir garnizona ev sahipliği yapmıştır¹⁸. Bu durumun doğurduğu ihtiyaç açıktır. Ancak, Lorber kalıp ilişkisine istinaden sikkelerin düşük hacimde darp edildiği tespit etmiş ve bu nedenle büyük bir garnizonun ihtiyacını karşılamaya yetmeyeceğini dile getirerek basım maksatlarının dönem

¹¹ Krali sikke ikonografyası söz konusu olduğunda altın darplarda standart muhafaza edilmiştir. Gümüşlerde ise az sayıda istisna vardır. Bunlar Kyrene darphanesinde karışımıza çıkar, bkz. Otto, Mørkholm, “Cyrene and Ptolemy I: Some numismatic comments”, *Chiron* 10 (1980), 2; 10; *CPE I* = Catharine Lorber, *Coins of the Ptolemaic Empire, Vol. I: Precious Metal*, (New York: American Numismatic Society, 2018), n. 262-263. Bronz sikkelerde ise daha fazla sayıda istisnai kullanım mevcuttur. Kyrene darpları burada da örneklerin neredeyse tamamını teşkil eder, bkz. Joannes N. Svoronos, *Τα νομίσματα του κράτους των Πτολεμαίων* (En Athēnais: Typois P. D. Sakelliarou, 1904-1908), n. 66-68; 72; 324; 326; 333-334; 336-337; 854-855; 857; 865-873; *CPE II* = Catharine, Lorber, *Coins of the Ptolemaic Empire, Vol. II: Bronze* (New York: American Numismatic Society, 2018), n. B136-B139; B141; B143; B346-B352; B354; B478-B490. Bir başka Kyrenaika kenti Euesperides’in az sayıda farklı ikonografyaya sahip krali sikkesi vardır, bkz. Svoronos, n. 321; 858; *CPE II*, n. B353; B491. Adada hakimiyetin yeni tesis edildiği süreçte Kıbrıs darphanelerinden Salamis ve Paphos standardın dışına çıkan ikonografya ile sikkeler darp etmişlerdir, bkz. Svoronos, n. 27; 74-82; *CPE II*, n. B108; B118-B130.

¹² Alain Davesne, “La deuxième guerre de Syrie (ca. 261-255 av. J.-C.) et les témoignages numismatiques”, *Travaux de numismatique offerts a Georges Le Rider*, eds. Michel Amandry, Hurter Silvia (London: Spink, 1999), 129-131; John Grainger, *The Syrian Wars* (Leiden-Boston: Brill, 2010), 122-129.

¹³ Üç farklı emisyonu ayrılan sikkeler için bkz. Svoronos, n. 910-911; *CPE I*, n. 400-403.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Edward Theodore Newell, *The Coinage of the Western Seleucid Mints. From Seleucus I to Antiochus III* (New York: The American Numismatic Society, 1941), 222-223; Davesne, “La deuxième guerre de Syrie”, 129-131; *CPE II*, 333. Bu darpların arka yüzünde kullanılan kalkan sembolü ile ΣΩΤΗΡΟΣ lejantı elde edilen askeri başarıyla ilişkili olmalıdır, bkz. Davesne, “La deuxième guerre de Syrie”.

¹⁵ Olivier ve Redon, “Reconsidérer la politique militaire des Lagides”. II. Suriye Savaşı özelinde bir analiz için bkz. Alain Davesne, “L’impact des guerres de Syrie sur la politique monétaire de Ptolémée II”, *RN* 155 (2000).

¹⁶ Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, 48; Grainger, *The Syrian Wars*, 153-158; Andrew Meadows, “Two ‘Double’ Dedications at Ephesus and the Beginning of Ptolemaic Control of Ionia”, *Gephyra* 10 (2013); Altay Coşkun, “Ptolemaioi as Commanders in 3rd-Century Asia Minor and Some Glimpses on Ephesus and Mylasa during the Second and Third Syrian Wars”, *Philia, Vir Doctus Anatolicus*. Sencer Şahin Anısına Yazılar, eds. Burak Takmer et al. (İstanbul: Kabcacı, 2016).

¹⁷ Altın sikkeler iki farklı emisyonunda, gümüşler ise 11 farklı emisyonunda darp edilmiştir. Sikkeler için bkz. Svoronos, n. 899-904; *CPE I*, n. 768-780.

¹⁸ Polyb. 5.35.11. Ayrıca bkz. Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions*, 170-171; Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire*, 50; Meadows, “Two ‘Double’ Dedications at Ephesus”, 9.

dönem ortaya çıkan festival, adak gibi kült ile alakalı organizasyonlarda kullanılmış olabileceğini ileri sürmüştür.¹⁹

Bahsedildiği üzere, Lykia'da yer alan iki krali darphane ise yalnızca bronz sikke darbı gerçekleştirmiştir. Burada krali sikke darbı ve kullanımı Tarsus ve Ephesos'a kıyasla daha uzun süreli olmuştur. Telmessos, aşağıda detaylandırılacağı üzere evvela II. Ptolemaios döneminde otonom bir seri bronz basmış ve yine aynı dönemde bu darbları müteakip krali sikke darp etmeye başlamıştır ve bu faaliyeti III. Ptolemaios devrinde de devam etmiştir²⁰. Küçük Asya'nın Ptolemaioslar adına sikke darp eden bir diğer kenti Patara'dır. Kentin son dönem güncel veriler ve çalışmalar neticesinde krali sikke darp ettiği tespit edilmiştir. Tıpkı Lykia'nın diğer kentleri gibi MÖ 280'lerin sonlarına doğru Ptolemaios egemenliğine giren Patara, III. Ptolemaios döneminde bronz sikke darbı gerçekleştirmiştir²¹.

Öte yandan, güncel veriler ışığında kimi serilerin, her ne kadar kesin bir darphane atfı yapılamasa da Küçük Asya kökenli oldukları da anlaşılmıştır. Bunlar içerisinde en dikkat çekici olan Svoronos (n. 345) tarafından Aleksandreia'ya atfedilen fakat güncel literatürde, bir kazıdan ya da müze koleksiyonundan herhangi bir örneği bilinmediği için Lorber tarafından "Belirsiz Eyaletler" başlığı altında tasnif edilendir (CPE II, n. B105). Güncel araştırmalar neticesinde bu sikkelere ait 5 yeni örnek tespit edilmiştir. Patara ve Iasos kazılarında birer örnek ele geçerken, iki adet Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda bir adet de Fethiye Müzesi koleksiyonunda görülmüştür²².

Bir diğer örnek, Suriye-Fenike kökenli olduğu düşünülen ancak yine Küçük Asya'da yoğunlukla sirküle oldukları görülen bronz serisidir. Svoronos (n. 763) bu sikkeyi Sidon başlığı altında, Lorber (CPE II, n. B341) ise Suriye-Fenike, Belirsiz Darphane başlığı altında tasnif etmiştir. Önceleri yalnızca Beirut kazılarından bir örneği bilinen²³ bu sikkelerden 7 yeni örnek tespit edilmiştir. İki Patara kazılarında, ikisi Milas Kömür Havzaları'nda yürütülen kurtarma kazılarında ele geçerken, iki örnek Burdur Müzesi, bir örnek de Aydın Müzesi koleksiyonunda kayıt altına alınmıştır. Bu buluntulara istinaden mevzubahis bronzların Karia ya da Lykia kökenli olması gerektiği anlaşılmıştır²⁴.

Küçük Asya'da Basılan Otonom Kent Sikkeleri

Ptolemaios hakimiyeti altında otonom kent darbı gerçekleştiren Küçük Asya kentleri ise Lykia'da Telmessos (bronz), Karia'da Kaunos (gümüş, bronz), Ionia'da Lebedos-Ptolemais (bronz) ve Troas'ta Larisa-Ptolemais'dir (bronz)²⁵. Bunların dışında bir de darp yeri kesin olarak tespit edilemeyen ancak

¹⁹ CPE I, 168; 404. Lorber (CPE I, 404) garnizonun sikke ihtiyacının sivil Ephesos darbları ile karşılanmış olabileceğini ifade eder. Ephesos darbları için ayrıca bkz. Alain Davesne, "Les monnaies ptolémaïques d'Ephese", Erol Atalay Memorial, ed. Hasan Malay (İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1991).

²⁰ Sikkeler için bkz. CPE II, n. B356 (kent darbı); B357; B436-B437 (krali darplar); Svoronos, n. 791-793. Arka yüzünde tripod sembolü taşıyan bu krali bronzlar önceleri Suriye-Fenike kentlerinden Ptolemais Ake'ye atfedilmişse de daha sonra Küçük Asya kökenli oldukları anlaşılmıştır. Telmessos atfı üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Tatar, "Nümismatik Veriler Işığında Lykia Bölgesi'nde Ptolemaios Egemenliği" (PhD. diss, Akdeniz Üniversitesi, 2022), 337-342; 351-352.

²¹ Sikkeler için bkz. Svoronos, n. 839-840; CPE II, n. B434-B435. Arka yüzünde trident sembolü taşıyan bu darplar da tıpkı tripod sembollüleri gibi evvela Suriye-Fenike coğrafyasına ve Berytos kentine atfedilmiştir. Benzer şekilde daha sonra Küçük Asya kökenli oldukları ortaya çıkmıştır. Bu hususta Patara kazılarında ele geçen örnekler (bkz. Dinçer Savaş Lenger, Erkan Dündar, "Attestation of a Ptolemaic Garrison in the Light of Coins: Tepecik Settlement at Patara, Lycia", AIN 67 (2021), 54-68) birinci derecede belirleyici olmuştur. Güncel veriler ışığında Küçük Asya ve Patara atfı için bkz. Tatar, "Nümismatik Veriler Işığında". Konu üzerine D. S. Lenger ve Ö. Tatar tarafından hazırlanan monografik bir çalışma yayın aşamasındadır, bkz. Dinçer Savaş Lenger, Ömer Tatar, "Patara as a New Ptolemaic Mint in Asia Minor", RBN (forthcoming).

²² Herhangi bir coğrafyaya dahi aidiyeti önerilememiş bu darplar üzerine ayrıntılı bilgi ve analiz için bkz. Tatar, "Nümismatik Veriler Işığında", 348-350. Konuyla ilgili bir çalışma yayın aşamasındadır.

²³ Kevin Butcher, Kevin, "Small Change in Ancient Beirut: Coins from BEY 006 and 045, Archaeology of the Beirut Souks I", Berytus XLV- XLVI (2001-2002), n. 52.

²⁴ Bu bronzların atfına dair ayrıntılı bilgi için bkz. Tatar, "Nümismatik Veriler Işığında", 345-348; Ömer Tatar, "The Reattribution of a Ptolemaic Bronze Issue from Phoenicia to a Carian or Lycian Mint", INR 17 (2022).

²⁵ Otonom kent. darbları Küçük Asya dışında da karşımıza çıkar. Bunlar Peloponnesos'ta Methana-Arsinoe (Joannes N. Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne (Macon: Protat Frères, 1890), 30-31, n. 1; 3-4; Joannes N. Svoronos, "Τα Μέθανα: Η Αρσινόη της Πελοποννήσου", JIAN 7 (1904); CPE II, n. B520-B523; Andrew Meadows, "The coinage of Arsinoe-Methana", Εύα

Küçük Asya kökenli olduğu bilinen ya da düşünülen sikkeler bulunmaktadır. Bunlar, Lorber tarafından hazırlanan eserde “Belirsiz Eyaletler” ana başlığı altında, “Belirsiz Darphane 18: Küçük Asya ya da Adalar” (*CPE II*, 67) ve “Arsinoe” (*CPE II*, 134) şeklinde tasnif edilmiştir. Aşağıda detaylandırılacağı üzere bu belirsiz darphanelerden birinin, halihazırda önerildiği üzere Küçük Asya’da olması olasıdır. Arsinoe ismi taşıyan bir kente ait olduğu düşünülen diğeri ise literatürde belirsizliğini koruduğundan burada konu edilmiştir. Zira Ege havzasında MÖ 3. yüzyılda Ptolemaioslar tarafından Arsinoe adıyla pek çok kent kurulmuştur ve bunların bir kısmı da Küçük Asya’da yer alır²⁶. Her ne kadar şu an için elde ilgili kenti Küçük Asya’da kurulanlardan biri ile özdeşleştirecek veri yoksa da ileriki yıllarda ortaya çıkabilecek buluntular böylesi bir atfı pek tabii mümkün kılabilir.

Küçük Asya’da mevzubahis otonom kent darplarının ilk örnekleri kral II. Ptolemaios döneminde MÖ 280’lerden sonra görülmeye başlanır ve IV. Ptolemaios Philopator dönemiyle sona erer. II. Ptolemaios devrinde Kaunos, Telmessos ve “Belirsiz Darphane 18”, III. Ptolemaios döneminde Larisa, Lebedos ve Kaunos, IV. Ptolemaios döneminde Kaunos ve Arsinoe otonom kent sikkesi darp etmiştir. Mevcut bilgiler ışığında Kaunos dışında diğer kentlerin otonom darplarının limitli bir zaman dilimi için basıldığı anlaşılmaktadır. Bunda temel sebep, Ptolemais adıyla yeniden kurulacak olan Larisa ve Lebedos’un kısa bir süre için Mısır hakimiyetinde kalmış olmasıdır²⁷. Telmessos ise bir süre sonra krali darphane olarak faaliyet göstermeye başladığından otonom darpları kısa ömürlü olmuştur.

Karia-Lykia sınırında yer alan batı Lykia’nın sınır kentlerinden Telmessos önce otonom, kısa süre sonra da krali sikke basmıştır. Bu özelliğiyle diğerlerinden ayrılır. Otonom darplara baktığımızda, kent II. Ptolemaios devrinde bir seri bronz darbi gerçekleştirmiştir. Örnekleri oldukça nadir karşımıza çıkan bu sikkelerin ön yüzünde sağa dönük, Ammon boynuzlu ve diademli III. Aleksandros başı, arka yüzünde TEAMHΣΣEΩN ya da TEAEMHΣΣEΩN lejantı, sola dönük bir aslan ve ΠΠ monogramı yer alır (fig. 1)²⁸. Bahsedildiği üzere, kuvvetle muhtemel bu darplar III. Ptolemaios döneminde basılmaya başlanacak olan kralilerin öncülleridir. Telmessos, MÖ 260’lı yıllardan itibaren II. Ptolemaios’un üvey oğlu Ptolemaios

Αποστόλου, Coins in the Peloponnese: Mints, iconography, circulation, history from antiquity to modern times: Proceedings of the sixth scientific meeting in the memory of Tony Hackens, Argos, May 26-29, 2011, ed. Charles Doyen (Athènes: École française d’Athènes, 2017), 139-140); Girit’te Rhithymna-Arsinoe (Svoronos, Numismatique de la Crète, 31-32, n. 7-11; 13; Georges Le Rider, “Les arsinéoens de Crète”, Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson, eds. Colin M. Kraay, Kenneth G. Jenkins (Oxford: Clarendon Press, 1968); *CPE II*, n. B525-B528); Trakya & Hellespontos’ta Abdera (Richard Ashton, “Hellenistic bronze coins of Abdera with a male protrait”, Studies in Greek Numismatics in Memory of Martin Jessop Price, eds. Richard Ashton, Silvia Hurter (London: Spink, 1998); *CPE II*, n. B408) ve Maroneia (Edith Schönert-Geiss, Die Münzprägung von Maroneia (Berlin: Akademie-Verlag, 1987); *CPE II*, n. B409-B410); Ege adalarından Melos’tur (*BMC Crete & Aegean Islands* = Warwick Wroth, A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Greek Coins of Crete and the Aegean Islands (London: The Trustees, 1886), n. 22-25; *CPE II*, n. B411).

²⁶ Lykia’da Patara, II. Ptolemaios döneminde bu isimle tekrar kurulmuştur. Pamphylia’da ise yine bu devirde kurulduğu düşünülen bir başka Arsinoe kenti epigrafik buluntularla teyit edilmiştir. Kilikia’da da benzer bir durum geçerlidir. MÖ 3. yüzyılın ikinci çeyreğinde Nagidos yakınlarında böyle bir yerleşimin tesis edildiği bilinmektedir. Küçük Asya’nın güney kıyılarında kurulan bu kentler ve literatür için bkz. Getzel Cohen, The Hellenistic Settlements (Berkeley: University of California Press, 1995), 329; 335-336; 363-364. Kent kuruluşları yapısı ve işleyişine dair bkz. Katja Mueller, Settlements of the Ptolemies: City Foundations and New Settlement in the Hellenistic World (Dudley, MA: Peeters, 2006), 53-54; 141.

²⁷ Lebedos da tıpkı krali gümüşler basan Ephesos gibi, Ionia bölgesinin Ptolemaios egemenliğine girdiği III. Suriye Savaşı (MÖ 246-241) sırasında hakimiyet altına alınmış olmalıdır, bkz. Bagnall, The Administration of the Ptolemaic Possessions, 169-170; 175; Cohen, The Hellenistic Settlements, 189. Amandry (Michel Amandry, “Les tétradrachmes frappés à Lébédos”. Kraay-Mørholm essays: numismatic studies in memory of C. M. Kraay and O. Mørholm, eds. George Le Rider et al. (Louvain-La-Neuve: Institut supérieur d’archéologie et d’histoire de l’art, 1989), 2) daha spesifik bir öneriyle MÖ. 241-230 arasında dile getirir. Hakimiyetin ne zaman sona erdiği ise kesin olmamakla beraber en geç III. Antiokhos’un seferi neticesinde MÖ 197 yılında Ptolemaiosların kontrolünden çıkmıştır. Bu hususta ayrıntılı bilgi ve literatür için bkz. Cohen, The Hellenistic Settlements, 189-191. Benzer bir sürecin Larisa için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Kent, Troas bölgesinde III. Suriye Savaşı sırasında tesis edilen egemenliğin akabinde isim değişikliğine uğramış olmalıdır, bkz. Bagnall, The Administration of the Ptolemaic Possessions, 159-162; Cohen, The Hellenistic Settlements, 157-159. Öte yandan Larisa’nın Ptolemais olarak adlandırılması hususu, sikkelerin tanıtılacağı kısımda ayrıntılandırılacağı üzere tartışmalıdır.

²⁸ George Francis Hill, “Greek Coins Acquired by the British Museum, 1905-1910”, NC 12 (1912): n. 24; *CPE II*, n. B356. Ayrıca bkz. Ahmet Tolga Tek, “Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemlerinde Likya’da Basılan Otonom Şehir Sikkeleri”. III. Uluslararası Likya Sempozyumu, Cilt II, eds. Kayhan Dörtlük et al. (Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2006), 772.

(Lysimakhos ile Arsinoe'nin oğlu) idaresindedir²⁹. Arka yüzünde taşıdığı lejanta istinaden nerede basıldığı şüphe götürmeyen bu bronzları ilk olarak Hill taşıdığı ikonografyaya istinaden söz konusu Ptolemaios'a atfetmiştir³⁰. Zira, Hill'in de dikkat çektiği üzere, diademli ve Ammon boynuzlu III. Aleksandros başı ve aslan Lysimakhos'un sikkelerinde temel unsur olmuştur. Ayrıca yazar, ΠΠ monogramını da ΠΠT olarak çözümlenmiştir. Bölgedeki etkinliği Seleukos hakimiyeti sonrasına değin sürecek bir hanedanlığın ilk mensubu olan bu Ptolemaios mevzubahis sivil nitelikteki darpların ardından, kendisini bölgeye yönetici tayin eden III. Ptolemaios'un egemenliğini kabul ettiğini gösteren nitelikte krali bir sikke darp etmiş ancak arka yüzüne bu sivil sikkelerdekine benzeyen kendi monogramına yer vermiştir³¹.

Karia bölgesine geldiğimizde Kaunos kentinin darpları karşımıza çıkar. Kaunos her üç kral döneminde de darp gerçekleştirmiş olması ile diğerlerinden ayrılır. Öte yandan Telmessos, Larisa ve Lebedos'tan farklı olarak Kaunos gümüş sikke de basmıştır. Kent evvela II. Ptolemaios döneminde bir seri bronz darp etmiştir³². Söz konusu sikkelerin ön yüzünde kentin kral tanrısı Kaunios'un taenialı başı³³, arka yüzünde K-A lejantı ve Arsinoe ile özdeş, krali diademle bağlı çift bereket boynuzu yer alır (fig. 2)³⁴. Bu sikkeler *khalkous* birimindedir. III. Ptolemaios dönemine gelindiğinde kent dört farklı emisyonu ayrılan *obol* biriminde bir seri gümüş sikke darbu gerçekleştirmiştir. Bunlar yukarıda bahsi edilen bronz sikkeler ile aynı ikonografyayı taşıırken, tek fark arka yüzde Berenike ile özdeş tek bereket boynuzu yer almasıdır (fig. 3)³⁵. Kaunos III. Ptolemaios döneminde bronz darbu da gerçekleştirmiştir. *Khalkous* birimindeki bu sikkeler gümüşler ile birebir aynı ikonografyaya sahiptir (fig. 4)³⁶. Kentin Ptolemaios egemenliği altında son otonom darpları IV. Ptolemaios döneminde basılan bronzlardır. II. ve III. Ptolemaios dönemlerinde krali niteliklere sahip arka yüz tipi kullanılırken, IV. Ptolemaios dönemine tesadüf eden sikkelerde farklı ve yeni tiplere yer verilmiştir. Her şeyden önce bu bronzlar iki farklı seriye ayrılmaktadır. Her ikisi de öncekilerle aynı ön yüz tipine, Kaunios'un sağa dönük başına sahiptir. İlk serinin arka yüzünde ayakta sağa

²⁹ II. Ptolemaios döneminde kentte yetki sahibi olduğu anlaşılan bu Ptolemaios'a, III. Ptolemaios'un hükümdarlığında ise kent *dorea* olarak verilmiştir. Epigrafik belgeler ışığında Ptolemaios'un bölgedeki etkinliği üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. Mario Segre, "Iscrizioni di Licia. I. Tolomeo di Telmessos", Clara Rhodos 9 (1938); Michail Ivanovic Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World* (Oxford: Clarendon Press, 1941), 336-338; Louis Robert, *Documents d'Asie Mineure méridionale: Inscriptions, monnaies et géographie* (Geneve-Paris: Droz-Minard, 1966), 55; Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions*, 106-107; 234; Michael Wörle, "Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens II", Chiron 8 (1978), 237; Meadows, "Deditio in Fidem: The Ptolemaic Conquest", 128.

³⁰ Georges Francis Hill, "Some coins of southern Asia Minor", *Anatolian Studies Presented to Sir William Ramsey*, eds. William Buckler, William Calder (Manchester: University Press, 1923), 211-212.

³¹ *CPE* II, 83. Ön yüzde boynuzlu Zeus-Ammon başı, arka yüzde kartal ve ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ lejantıyla bu bronz sikkeler tümüyle krali niteliktedir, bkz. Svoronos, n. 792; *CPE* II, n. B357.

³² Ashton (Richard Ashton, "The Hellenistic hemidrachms of Caunos", *RBN* 95 (1999), 152-153) Kaunos'un Ptolemaios egemenliğindeki tüm otonom kent darplarının, Rhodos'un MÖ 2. yüzyılın başlarında kullanmaya başladığı arkası kare çukurluklu sikke formundan etkilendiğini düşündüğünden söz konusu zaman dilimine yakın bir tarihte basılmış olması gerektiğini düşünmüştür. Lorber ise haklı bir biçimde, Ashton'ın toplu bir biçimde ele aldığı grup içerisinde bu emisyonu (*SNG Keckman* = Sylloge nummorum Graecorum. Finland. The Erkki Keckman Collection in the Skopbank, 1. Karia (Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 1995), n. 76; *CPE* II, n. B303) Arsinoe sikkelerinde görülen bereket boynuzu tasvirine olan yakınlığından ötürü II. Ptolemaios dönemine tarihlen. Ayrıntılı bilgi için bkz. *CPE* II, 66-67.

³³ Klasik dönemden itibaren kentte tapınım gördüğü anlaşılan kent kurucu tanrısı Kaunios için bkz. Christian Marek, "Wer war der Basileus Kaunios?", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien und des ägäischen Bereiches: Festschrift für Baki Ögün zum 75. Geburtstag*, ed. Cengiz Işık (Bonn: Habelt, 2000).

³⁴ *SNG Keckman*, n. 76; *CPE* II, n. B303; *HNO*, n. 474. Örnekleri ortalama 11 mm. çap ve ortalama 1.20 gr. ağırlığa sahip bu sikkelerin krali ağırlık standardına uygun darp edildiği anlaşılmaktadır.

³⁵ *CPE* I, n. 787-790; *SNG Keckman*, n. 75; *HNO*, n. 472-473; 589; 1925.

³⁶ *BMC Caria* = Barclay Head, *A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Caria, Cos, Rhodes, etc.* (London: The Trustees, 1897), n. 12; *CPE*, n. B433. Söz konusu darplar, II. Ptolemaios döneminde basılanlardan farklı olarak oldukça küçük çapa (7 mm.) sahiptir. MÖ 305 civarı darbına başlanan krali bronzlar ilk dört kral döneminde her daim minimum 10 mm. çapta darp edilmiştir (9 mm. çapta oldukça nadir istisnai örnek için bkz. *CPE* II, n. B524). Yaygın olan ise 11-13 mm. aralığındaki örneklerdir.

dönük Kaunios, ikinci serinin arka yüzünde ise kınında kılıç tasvir edilmiştir (fig. 5)³⁷. Lejant ise kentin daha evvelki darpları gibi K-A'dır. İlk serinin örnekleri *dikhalkon*, ikincisinin *khalkous* birimindedir³⁸.

Ionia bölgesindeki Lebedos-Ptolemais III. Ptolemaios döneminde otonom kent bronzları basmıştır. Sikkeler dört farklı seriye ayrılmaktadır. Tüm seriler ortak bir biçimde arka yüzlerinde ΠΤΟ *ethnikonu* ile darptan sorumlu memurun adını taşır. Birinci serinin ön yüzünde sağa dönük III. Ptolemaios başı, arka yüzünde ayakta sağa dönük duran Athena Ilias tasvir edilmiştir (fig. 6)³⁹. Serinin örnekleri *dikhalkon* ve *hemiobol* olmak üzere iki farklı birimdedir⁴⁰. İkinci seri bir önceki ile aynı ön yüz tipini paylaşırken arka yüzünde sağa dönük duran baykuş tasvir edilmiştir (fig. 7)⁴¹. Bu darplar tek birimde *khalkous* olarak basılmıştır. Sağa dönük örtülü Berenike başı, tahtta sola dönük oturur vaziyette tasvir edilen ve sol elinde asa, sağ elinde buğday başağı tutan tanrı (Triptolemos?) üçüncü serinin ikonografyasını meydana getirir (fig. 8)⁴². Bu sikkeler de ilk seri gibi *dikhalkon* ve *hemiobol* biriminde darp edilmiştir. Kentin darp ettiği son seri bir evvelki ile aynı ön yüz tipine sahipse de arka yüzde sarmaşıktan çelenk yer alır (fig. 9). Bu darplar tek birimde *khalkoustur*⁴³. Dolayısıyla tüm bronzlar ön yüzünde III. Ptolemaios veya II. Berenike portresi taşırken en küçük birim *khalkouslar* farklı bir arka yüz tipi ile büyük birimlerden ayrılmaktadır. Günümüzde Lebedos'a atfedilen ve farklı magistrat adı taşıyan III. Ptolemaios/Athena serisine ait 6, III. Ptolemaios/baykuş serisine ait 1, Berenike/Triptolemos(?) serisine ait 7, Berenike/çelenk serisine ait 1 örnek bilinmektedir⁴⁴.

Önceleri Pamphylia bölgesindeki Ptolemais'e ait olduğu düşünülen sikkeler⁴⁵ ilk olarak, E. Babelon tarafından yayına hazırlanan Waddington koleksiyonunda "Lebedos-Ptolemais" darbı olarak karşımıza çıkar. Burada, III. Ptolemaios/Athena serisine 2, Berenike/Triptolemos(?) serisine ait 1 örneği bir araya getirilerek Lebedos-Ptolemais'a atfedilmiştir⁴⁶. Ancak bu atfa dair ilave bir bilgi sunulmamıştır. Kısa süre sonra konuyu tekrar gündeme getiren ve bu savı kanıtlayan A. Dieudonné olur. Yazar, literatürde yer alan pek çok örneği bir araya getirmiş ve bugün bildiğimiz farklı magistrat isimli sikkelerin neredeyse tamamını yayınlamıştır⁴⁷. Krali darphanelerin bastıklarından ikonografik ve her şeyden önce taşıdığı lejant nedeniyle ayrıştığını gören yazar bu sebeple Ptolemais-Ake kentini bir kenara bırakarak Ptolemais isimli diğer kentleri ele almıştır. Dieudonné, sikkelerin arka yüzünde magistrat ismi yer alması geleneğinden hareketle dikkatini Ionia bölgesine yöneltmiş, sikkeler üzerinde karşımıza çıkan Aristagoras, Menippos, Dionysios, Pytheos, Hekatomymos, Deiklos ve Korabos'u bölgedeki varlıklarını ateste ederek söz konusu sikkeleri

³⁷ *BMC Caria*, n. 17-20; *CPE II*, n. B529-B531; *HNO*, n. 477; 1581.

³⁸ *Dikhalkon* birimindekiler çap (14-16 mm) ve gramaj (2.35 gr.-2.77 gr.) olarak IV. Ptolemaios dönemi krali örnekler ile örtüşür. *Khalkouslar* ise 8-11 mm. çap ve 0.8 gr.-2.1 gr. aralığında örnekler sunmaktadır, bkz. Ashton, "The Hellenistic hemidrachms of Caunus", 152.

³⁹ Svoronos, n. 918; 920; 923; 925; 927; *CPE II*, n. B418-B423.

⁴⁰ Lebedos-Ptolemais'in darp ettiği bronzların çap ve ağırlığı krali bronzları ile birebir örtüşmemekle beraber yakındır.

⁴¹ *CPE II*, n. B424.

⁴² Svoronos, n. 919; 921-922; 924; 926; *CPE II*, n. B425-B431. Arka yüzde yer alan tasvirin kime ait olduğu tartışmalıdır. Waddington koleksiyonunda (n. 1713) Demeter olarak tanımlanmıştır. Dieudonné (Adolphe Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", *JIAN* 5 (1902), 57) ise söz konusu olanın bölgede tapınım gördüğü bilinen Triptolemos olduğunu dile getirir. Kinns (Philip Kinns, "Studies in the coinage of Ionia: Erythrae, Teos, Lebedus, Colophon, c. 400-30 B.C.", (PhD. diss. University of Cambridge, 1980), 253) de bu görüşe katılır. Lorber (*CPE II*, 100-102) tasviri soru işareti ile Triptolemos olarak tanımlamakla beraber, bu serinin en küçük biriminde (n. B432) arka yüzde yer alan sarmaşık tasviri nedeniyle Dionysos ihtimaline de değinir.

⁴³ *CPE II*, n. B432.

⁴⁴ Lorber, her bir memurun belirli bir birimin darbindan sorumlu olabileceğini ifade eder, bkz. *CPE II*, 101. Krş. Kinns, "Studies in the coinage of Ionia", 256.

⁴⁵ Erken dönem atribüsyonlar ve tartışmalar için bkz. Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", 50-51. Ayrıca bkz. Cohen, *The Hellenistic Settlements*, 339.

⁴⁶ *Waddington Coll.* = Ernest Babelon, *Inventaire Sommaire de la Collection Waddington* (Paris: C. Rollin et Feuardent, 1898), n. 1710-1713. Babelon güncel olandan farklı olarak ilk seriyi kral başı/Pallas; ikinci seriyi örtülü kraliçe başı/Demeter olarak tanımlamıştır. Söz konusu sikkeler ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΑ, ΚΩΡΑΒΟΣ ve ΔΙΟΝΥΣ'ÜN isimlerini taşıyanlardır.

⁴⁷ Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", 46-47.

kesin bir biçimde Lebedos-Ptolemaios'e atfetmiştir⁴⁸. Lebedos atfı neticesinde Ionia'da bir Ptolemais kentinin varlığı da kesin olarak teyit olunmuştur⁴⁹.

L. Robert, Dieudonné'nin birinci derecede memur isimlerinden yola çıkılarak yaptığı bu atfın doğruluğunu tasdik ederken, kentin Ptolemais ismiyle yeniden kuruluşunu devrin önemli buluşlarından biri olarak tanımlar⁵⁰. Böylece bu atf nümismatik literatüründe genel kabul görür. Lorber de benzer şekilde bu atfı takip etmiştir. Öte yandan burada, Waddington koleksiyonunda ve Dieudonné'nin eserinde yer almayan, ilk seriye ait *dikhalkon* ve her iki seriye ait *khalkous* birimindeki, oldukça nadir yeni örnekler de yazar tarafından Lebedos-Ptolemais başlığı altında tasnif edilmiştir⁵¹.

Troas kentlerinden Larisa-Ptolemais, tıpkı Lebedos-Ptolemais gibi III. Ptolemaios döneminde sikke darp etmiştir. Ön yüzünde sağa dönük Apollon başı, arka yüzünde amphora tasvir edilen bronzlar basmıştır (fig. 10)⁵². ΠΤΟΛΕΜΑΙΕΩΝ, ΠΤΟΛΕΜΑΙ ya da ΠΤΟΛΕ lejantlarından birini taşıyan sikkeler beş farklı emisyonu ayrılır⁵³. Sikkelerin dört farklı birimde darp edildiği anlaşılmaktadır⁵⁴. Bu darplar ilk olarak Waddington koleksiyonunda Ptolemais-Lebedos'a atfedilmiştir⁵⁵. Burada, sembol ve arka yüz lejantının konumu ve sol boşlukta kartal ya da çift bereket boynuzu sembolü gibi unsurlara binaen 6 farklı örneğini bildiğimiz seriye ait bir örnek yayınlanmıştır⁵⁶. Kısa süre sonra Dieudonné, ΠΤΟΛΕΜΑΙΕΩΝ, ΠΤΟΛΕΜΑΙ ya da ΠΤΟΛΕ lejantı taşıyan mevzubahis bronzları, yukarıda ele alınan ΠΤΟ lejantlılar ile birlikte, her ne kadar şüphelerini dile getirirse de topyekûn Ionia'daki Lebedos'a atfeder⁵⁷. Konuyu tekrar ele alan L. Robert, Apollon başı/amphora serisinin ikonografya ve stil özellikleri açısından Lebedos'a atfedilenlerden ayrıştığını, Larisa'nın önceki darplarına benzediğini gözlemler ve bir başka Ptolemais kentine ait olabileceğini ifade eder⁵⁸. J. M. Cook ise Larisa'nın lokalize edildiği Liman Tepe'de bulunduğu kendisine aktarılan bir adet Apollon başı/Amphora serisinden bahis açar⁵⁹. Ancak tek bir sikkenin kentin

⁴⁸ Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", 53-54. Ayrıca bkz. Kurt Regling, "Lebedos-Ptolemais", *JIAN* 6 (1903). Dieudonné savını, arka yüzde Athena Ilias'a yer verilmesi ile destekler. Yazarın da belirttiği üzere bu ikonografya kentin MÖ 4. yüzyıl darplarında ön yüzde, Ptolemaios egemenliğinin hemen sonrası darplarında buradakine çok yakın bir şekilde, aynı atribütlerle ayakta sağa dönük hamle yapar vaziyette tasvir edilmiştir. İlgili sikkeler için bkz. Kinns, "Studies in the coinage of Ionia", 240-248.

⁴⁹ Bölgede Ptolemaios ismiyle bir kentin sıfırdan ya da yeni bir isimle yeniden kurulduğuna dair antik kaynaklar herhangi bir bilgi sunmaz. Dieudonné'nin bu atfı bu açıdan ilave bir önem taşır. Kent hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cohen, *The Hellenistic Settlements*, 188-191. Kentte Ptolemaios hakimiyetine ilişkin ayrıca bkz. Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions*, 169-170.

⁵⁰ Louis Robert, "Villes de Carie et d'Ionie dans la liste des théorodouques de Delphes", *BCH* 70 (1946), 516-517. Darplara dair ayrıca bkz. Kinns, "Studies in the coinage of Ionia", 252-257.

⁵¹ Bunlar çok sonraları müzayedeye düşen örnekler vesilesiyle bilinir olmuştur. Sikkeler için bkz. *CPE* II, n. B423-B424; B432. Bunlardan *dikhalkon* birimindeki örnek daha önce yayınlananlar ile aynı ikonografyayı taşır. *Khalkous* birimindekiler ise mevcutlarla aynı ön yüz tipine sahiptir.

⁵² Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", 45-46; *SNG Cop. Ionia* = Sylloge nummorum Graecorum Denmark. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Ionia 2 (Copenhagen: E. Munksgaard, 1946), n. 790; *SNG v. Aulock, Ionien* = Sylloge nummorum Graecorum, Deutschland. Sammlung Hans Von Aulock, Vol. 1 (Berlin: Gebr. Mann, 1957), n. 2026; Louis Robert, "Documents d'Asie Mineure, 20. Ptolémaïs de Troade", *BCH* 106 (1982), 323-325; *SNG Arıantürk* = Sylloge nummorum Graecorum. The Özkan Arıantürk Collection, Vol. I (Istanbul: Turkish Institute of Archaeology, 2015), n. 657-663; *CPE* II, n. B412-B417.

⁵³ Bunlar arka yüzde ΠΤΟΛΕΜΑΙΕΩΝ lejantı sol boşlukta kartal; ΠΤΟΛΕΜΑΙ lejantı sol boşlukta kartal, sağ boşlukta üzüm salkımı ve krali yılı; ΠΤΟΛΕΜΑΙΕΩΝ lejantı sol boşlukta çift bereket boynuzu; ΠΤΟΛΕ lejantı sol boşlukta çift bereket boynuzu ve son olarak sembolüz darplardır.

⁵⁴ Sikkelerin krali birimlerden ayrıştığı görülmektedir. Beş emisyonu ayrılan altı farklı sikkeden en küçük ikisi (*CPE* II, n. B416-B417) 11 mm. çapında olup 0.75 gr. ortalama ağırlık söz konusudur. III. Ptolemaios döneminde Aleksandria'da darp edilen *khalkous* birimindeki bronz sikkeler ortalama 13 mm. çapa ve 1.3 gr. ağırlığa sahiptir. Larisa-Ptolemais'in bastığı üst birimler ise 13 mm./1.96 gr.; 13-15 mm./2.50 gr.; 15-18 mm./2.50-3.30 gr.; 20-23 mm./5.10 gr. şeklindedir ve bunlar da dönemin bronz ağırlık sistemi ile uyumlanır.

⁵⁵ *Waddington Coll.* 1714.

⁵⁶ Sikkenin tanımında yalnızca ön yüz ve arka yüz tipine yer verilerek ayrıntıya girilmediğinden hangi emisyon olduğu anlaşılamamaktadır.

⁵⁷ Dieudonné, "Ptolemais-Lebedus", 45-46; 51-53. Krş. Robert, "Villes de Carie et d'Ionie", 517, dn. 8.

⁵⁸ Robert 1946, "Villes de Carie et d'Ionie", 517-518 ve dn. 2. Benzer bir analizi Kinns de yapmıştır, bkz. Kinns, "Studies in the coinage of Ionia", 256-257.

⁵⁹ John Manuel Cook, *The Troad: An Archaeological and Topographical study* (Oxford: Clarendon Press, 1973), 219. Ayrıca bkz. John Manuel Cook, "Cities in and around the Troad", *The Annual of the British School at Athens* 83 (1988), 14.

Ptolemais adıyla yeniden kurulmasına delil teşkil edemeyeceğini ilave eder⁶⁰. Halihazırda şüpheleri olan Robert ise bunu Larisa'nın Ptolemais adıyla tekrar kurulduğunun bir delili olarak kabul eder. Neticesinde, Robert Apollon başı/amphora tasvirli sikkelerin atfını Ionia'dan Troas bölgesine ve Larisa kentine çekmiş olur⁶¹. Böylece yazar, kentin Ptolemais ismiyle tekrar kurularak Ptolemaios etkisi altında sikke darbı gerçekleştirdiğini ifade etmiş olur⁶².

Kentin Ptolemaioslar idaresine girmesi, krali bir isimle yeniden kurulması ve bu isimle sikke darp etmesi tartışmalarında gözden kaçırılan M. T. Göktürk'ün 1995 yılında yayınladığı, ön yüzünde Apollon başı, arka yüzünde amphora tasvir edilen ΠΤΟΛΕΜΑΙΕΩΝ lejantlı sikkelerden altı yeni örnektir⁶³. Özel bir koleksiyonda yer alan bu sikkeler Limantepe ve civarında ele geçmiştir ve bunun yanı sıra Göktürk Limantepe'de bu seriye ait örneklerin "tenekeler dolusu" ele geçtiğini dile getirir. Göktürk burada Robert'in haklılığını, Larisa'nın Ptolemais adıyla sikke darp ettiğini açıkça ortaya koyar⁶⁴.

Lorber, Robert'in Larisa-Ptolemais atfını takip eder. Öte yandan yazar, sikkelerin tarihlendirilmesi hususunda, üzerinde krali 24 yıl ibaresi yer alan örneğe (Dieudonné 1902, 46; *CPE* II, n. B417) istinaden II. Ptolemaios ve III. Ptolemaios dönemine ait olmaları ihtimalini ele alır. Krali yıl kullanımının epigrafik kullanımının ilk olarak III. Ptolemaios, sikkeler üzerinde kullanımının ise IV. Ptolemaios devrinde başlaması nedeniyle buradaki ibarenin III. Ptolemaios'un 24. krali yılı olması gerektiğini ileri sürer. Troas bölgesinin Mısır egemenliğine girişinin MÖ 246-241 arasına tesadüf eden III. Suriye Savaşı ile gerçekleşmesi göz önünde bulundurulduğunda bu en akla yatkın önermedir.

Yukarıda bahsi açılan, otonom kent darpları dışında kimi serilerin Küçük Asya kökenli olduğu ya da olabileceği düşünülmektedir. Lorber tarafından "Belirsiz Eyaletler" başlığı altında tasnif edilen iki sivil darphaneden ilki, bahsedildiği üzere "Belirsiz Darphane 18: Küçük Asya ya da Adalar" olarak isimlendirilmiştir. Bu darphaneye atfedilen, II. Ptolemaios dönemine ait bir seri gümüş ve bir seri bronz sikke bulunmaktadır.⁶⁵ Her iki madenden sikke de aynı ikonografyayı taşır. Darpların ön yüzünde sola dönük örtülü Arsinoe başı, arka yüzde çift bereket boynuzu yer alır, lejant ise ΑΡΣΙ şeklindedir. Gümüşler *drahmi* ve *triobol*, bronzlar ise *hemiobol* birimindedir. Gümüş sikkeler arka yüzünde Φ harfi ile Α monogramını taşır. Bronzların ise ön yüzünde Λ harfi, arka yüzünde ise Δ monogramı vardır. İlk olarak Svoronos (n. 890-892) bu sikkeleri, kısa bir süre Arsinoe ismini almış olan Ephesos'a atfetmiştir. Ancak, bugün biliyoruz ki kent Lysimakhos'un hakimiyetine geçtiği MÖ 294'ten sonra kısa bir süreliğine bu ismi

⁶⁰ Cook, *The Troad*, 221. Ayrıca bkz. Cook, "Cities in and around the Troad", 14-17. Cook antik kaynakların bu durumdan hiç bahis açmıyor oluşunu da bir etmen olarak dile getirir. Ancak benzer bir durumun Ionia bir Ptolemais kentinin varlığı ve Lebedos ile özdeşimi için de geçerli olduğu unutulmamalıdır.

⁶¹ Robert, "Documents d'Asie Mineure". Robert önceleri Larisa'nın MÖ. 3. yüzyılın son çeyreğinden itibaren daha evvel hakimiyetine girdiği Aleksandreia Troas'tan bağımsız olduğunu ifade etmiştir, bkz. Louis Robert, *Études de Numismatique Grecque* (Paris: Collège de France, 1951), 34-39. Cook bu fikre ve kentin yeniden kurulduğu düşüncesine katılmaz, bkz. Cook, *The Troad*, 221 ve dn. 2; "Cities in and around the Troad". Ancak son gelinen noktada kentin tam bağımsız statüsü halen tartışmalı olmakla birlikte genel kamu Robert'in önerdiği gibidir, bkz. Cohen, *The Hellenistic Settlements*, 157-158; Marijana Riel, "Alexandreia Troas in the Hellenistic Period", *Mélanges d'Histoire et d'Épigraphie, Offerts À Fanoula Papazoglou* (Beograd, 1997), 97; Sheila Ager, "Civic Identity in the Hellenistic World: The Case of Lebedos", *GRBS* 39 (1998), 17-18; Andrew Meadows, "The Earliest Coinage of Alexandria Troas", *NC* 164 (2004), 49; Aneurin Ellis-Evans, "The Coinage and History of Achaia in the Troad", *Revue des études anciennes* 119 (2017), 46. Öte yandan bölgede hem yazılı kaynaklar hem de arkeolojik araştırmalar ışığında çalışmalar yürüten A. Akalın, Larisa'nın lokalize edildiği Liman Tepe'de Hellenistik döneme ait arkeolojik kalıntıların oldukça zayıf olduğunu, söz konusu olanın en fazla *kome* statüsünde bir yerleşim olabileceğini ifade eder, bkz. Ayşe Gül Akalın, "Troas Synoikisis'i. Synoecism in the Troad", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 21/33 (2003), 12.

⁶² Robert, kentin yeniden kurulmasını III. Ptolemaios dönemine tarihlenir, bkz. Robert, "Documents d'Asie Mineure, 327-328. Bu hususta ayrıca bkz. Riel, "Alexandreia Troas in the Hellenistic Period", 96-97.

⁶³ M. Tevfik Göktürk, "Troas Bölgesinde Sikke Basan Kentler", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 1994 Yılı* (1995), 102-103, n. 43-48.

⁶⁴ Göktürk, "Troas Bölgesinde Sikke Basan Kentler", 69; 89.

⁶⁵ Svoronos, n. 890-891; *CPE* I, n. 407-408 (gümüş); Svoronos, n. 892; *CPE* II, n. B304 (bronz).

taşıymış, kralın MÖ 281'deki ölümünün ardından eski ismi kullanılmaya devam etmiştir⁶⁶. Dolayısıyla mevzubahis atif geçerliliğini koruyamamıştır. Davesne ise konu üzerine farklı bir yorumda bulunarak, arka yüzde yer alan ΑΡΣΙ lejantının kentin değil kraliçenin adını ifade ettiğini düşünmüş ve bu sikkelerin krali darplar olduğunu ileri sürmüştür. Yazar, mevzubahis gümüşleri, aynı arka yüz harfi ve monogramını taşıyan tetradrahmi birimindeki iki emisyon ile ilişkilendirerek⁶⁷ Paphos'a atfetmiştir⁶⁸. Ancak şu an için kraliçenin isminin bu şekilde kısaltılarak kullanıldığı, Davesne'nin ileri sürdüğünden başka, herhangi bir darp söz konusu değildir. Öte yandan ΑΡΣΙ lejanti, bu ismi taşıyan kentlerde basıldığı kesin biçimde teyid olunmuş sikkeler üzerinde karşımıza çıkar⁶⁹. Bu sikkelerin darp yerine ilişkin yeni bir öneri Lorber tarafından ileri sürülmüştür. Yazar, kuvvetle muhtemel Arsinoe isimli bir kent tarafından basılmış olması gerektiğini düşündüğü sikkeleri bu sebepten ötürü "Olasılıkla Küçük Asya ya da Adalar" şeklinde tasnif etmiştir⁷⁰. Şu an için Küçük Asya atfını destekleyecek, daha özelde belirli bir Arsinoe'yi öne çıkartacak yayınlanmış bir veri söz konusu değildir⁷¹.

Bir diğer sikke grubunun tıpkı yukarıdaki gibi, örnekleri nereden geldiği bilinmemektedir. Bu nedenle hangi Arsinoe kenti olduğu tespit edilememiştir ve bu sebeple Lorber tarafından "Belirsiz Eyalet" üst başlık altında tasnif edilmiştir. Bu Arsinoe'ye atfedilen, IV. Ptolemaios dönemine tarihlendirilen bir seri bronz darbı mevcuttur. Söz konusu darpların ön yüzünde sola dönük, Korinth miğferli Athena başı, arka yüzünde tek bereket boynuzu tasvir edilir. Bu sikkeler arka yüzde ΑΡΣΙ lejanti taşır⁷². Darplar ilk olarak Svoronos tarafından Girit adasındaki Arsinoe'ye atfedilmiştir⁷³. Le Rider ise bu atfı şüpheli bulur. Zira, bunlardan ne müzelerde ne özel koleksiyonlarda ne de köylülerin elinde görmemiştir ve bu noktadan yola çıkarak kökeninin Girit olamayacağını ileri sürer⁷⁴. Lorber de Le Rider'i haklı bularak bu seriyi "Belirsiz Eyalet" başlığı altında tasnif eder⁷⁵. Bahsedildiği üzere, arka yüzünde krali bir ikonografya taşıyan bu otonom darpların henüz hangi bölgedeki Arsinoe kentine ait olduğuna dair somut bir arkeolojik delil mevcut değildir⁷⁶.

Sonuç

Anlaşıldığı üzere Ptolemaios hakimiyetinde sikke basan darphaneler, krali bir isimle yeniden kurulanlar ve varlığını eski ismiyle sürdürenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Troas ve Ionia bölgelerinde Ptolemais adıyla yeniden kurulan Larisa ve Lebedos kentleri ile Arsinoe'nin adını taşıyan sikkeler darp eden ancak şu an kesin olarak tespit edilemeyen iki kent bu kategoriye girer. Karia'da Kaunos ve Lykia'da Telmessos ise mevcut statüsü değişmeyenlerdir. Bu durumun sikke ikonografyasını ise pek etkilemediği

⁶⁶ Lysimakhos, daha sonra II. Ptolemaios'un eşi olacak olan Arsinoe'ye ithafen kenti orijinal yerinden daha güneyde, denize daha yakın bir noktada yeniden inşa faaliyetine girişmiştir. Ayrıntılı bilgi ve konu üzerine literatür için bkz. Cohen, *The Hellenistic Settlements*, 177-181.

⁶⁷ İlgili sikke için bkz. Svoronos, n. 349; 371; *CPE I*, n. 413; 497.

⁶⁸ Davesne, "Les monnaies ptolémaïques", 23-24.

⁶⁹ Bkz. Methana-Arsinoe (*CPE II*, n. B520-B523) ve Rhithymna-Arsinoe (*CPE II*, n. B525-528).

⁷⁰ *CPE I*, 335; *CPE II*, 67. Lorber olası darphaneler arasında bu ismi taşıyan 3 yerleşime ev sahipliği yapan Kıbrıs'ı, Lykia, Pamphylia ve Kilikia'daki Arsinoe kentlerini, Peloponnessos, Keos adası ve Girit adasındaki Arsinoe isimli yerleşimleri sayar.

⁷¹ Mevcut veriler ışığında, en azından ihtimallerden biri olarak beliren Patara'da bu sikkelerden ele geçmediğini ifade etmek mümkündür. Pamphylia ve bilhassa Kilikia'da yürütülecek çalışmalar bu hususu aydınlatmaya yardımcı olacaktır.

⁷² Svoronos 1890, 31, n. 5-6; *CPE II*, n. B532-B533.

⁷³ Adada Arsinoe isimli bir kentin varlığı literatürde numismatik verilerle teyit olunmuştur. Svoronos (Svoronos, *Numismatique de la Crète*, 29-32) ΑΡΣΙ lejantlı bir grup bronz sikke ışığında kentin adanın doğusundaki Lyttos/Lyktos yakınlarında olduğunu ileri sürmüştür. Le Rider, "Les arsinoéens de Crète. Svoronos'un bir araya getirdiği sikkelerden bir serinin adanın kuzey batısında yer alan Rhithymna'nın darp ettikleriyle aynı ön yüz kalıbını paylaştığını tespit etmiş, dahası modern ismiyle Rethymno kentindeki müzede Arsinoe lejantlılardan çoklu sayıda bulunduğunu ortaya koyarak Arsinoe ismiyle yeniden kurulmuş olması gerektiğini ileri sürmüştür, bkz. Le Rider, "Les arsinoéens de Crète. Kentin IV. Ptolemaios döneminde darp ettiği otonom sivil darplar için bkz. Le Rider, "Les arsinoéens de Crète", n. 6-14; *CPE II*, n. B525-528.

⁷⁴ Le Rider, "Les arsinoéens de Crète", 231.

⁷⁵ *CPE II*, 134.

⁷⁶ Malzemesi üzerinde doğrudan ve detaylı çalışma fırsatı elde edilen Patara kazılarında ele geçen sikkeler içerisinde ne Telmessos'a ne Kaunos'a ne de hangi eyalette yer aldığı belirlenemeyen mevzubahis Arsinoe'ye ait otonom sikkelerden şu ana değin ele geçmediğini ifade etmek gerekir.

anlaşılmaktadır. Kentler ön ya da arka yüzde krali bir tasviri illaki kullanırken, sivil nitelikte olana da mutlaka yer vermiştir. Lebedos-Ptolemais, darp ettiği sikkelerin ön yüzünde III. Ptolemaios ve II. Berenike'nin portresine yer verirken⁷⁷, burada “Belirsiz Darphane 18” olarak tasnif ettiğimiz kent örtülü Arsinoe başı tasvirine yer vermiştir. Kullanılan krali portre hiç şüphesiz bir hanedan mensubunun adıyla yeniden kurulmuş olmaları ile doğrudan ilişkilidir. Hangi eyalette olduğu şu an için kesin olarak tespit edilemeyen Arsinoe kenti darplarının ise arka yüzünde krali sikkelerin temel unsurlarından bereket boynuzu tasviri yer alır. Kraliçe II. Arsinoe ile özdeşleşen bu tasvirin, onun adını taşıyan bir kentte kullanılması hiç de şaşırtıcı değildir⁷⁸. Larisa-Ptolemais ise önceki ikonografyasına sadık kalmakla beraber, krali sikkelerin bir diğer temel tasviri olan kartal ve bereket boynuzunu arka yüzde sembol olarak kullanmıştır.

Kaunos'a gelecek olursak, kent II. Ptolemaios ve III. Ptolemaios dönemlerinde bastığı sikkelerde standart bir biçimde ön yüzde *basileion*lu Kaunios başı, arka yüzde krali bereket boynuzu ikonografyasını kullanmıştır. Önceleri, ön yüzde yer alan tasvirin III. Aleksandros başı olduğu düşünülmüşse de kentin Klasik dönem gümüşleri üzerindeki Kaunios başı ile ayniyeti açıktır⁷⁹. Arka yüzde krali referanslı bereket boynuzu kullanımı da kent tarafından dönemsel olarak dikkatlice tatbik edilmiştir. Zira II. Ptolemaios dönemine atfedilen ve bilhassa değerli madenden krali sikke ikonografyasını müteveffa II. Arsinoe'nin domine ettiği dönemde onunla özdeş çift bereket boynuzu kullanılmıştır. Aynı durumun II. Berenike için geçerli olduğu III. Ptolemaios döneminde ise yeni kraliçe ile özdeş tek bereket boynuzuna yer verilmeye başlanmıştır. IV. Ptolemaios döneminde ise krali ikonografyadan uzaklaşmış Kaunios başı/ayakta Kaunios ve Kaunios başı/kınında kılıç tasvirli iki bronz serisi darp edilmiştir. Dolayısıyla erken dönem örnekler sivil olan ile kralinin bir arada kullanımını yansıtırken son dönem sikkelerde bu terkedilmiştir.

Batı Lykia kentlerinden Telmessos'un II. Ptolemaios döneminde darbına başlanan tek seri bronzlarında ise diğerlerinden farklı bir ikonografya karşımıza çıkar. Buraya kadar ele alınan örnekler kral III. Ptolemaios, kraliçe II. Arsinoe, II. Berenike gibi krali portreler ile onlarla özdeş bereket boynuzu ve çift bereket boynuzu gibi semboller taşıırken Telmessos'un otonom sikkelerinde ön yüzde bilhassa ilk iki kral döneminde yoğun olarak kullanılan tanrılaştırılmış III. Aleksandros tasviri söz konusudur. Bu aynı zamanda kentin yöneticisi Ptolemaios'un babası müteveffa kral Lysimakhos'un da sikkelerinde sıklıkla kullandığı bir tasvirdir. Öte yandan, sivil nitelikte arka yüzde de yine Lysimakhos'un sikkelerinde yer verdiği krali sembole referansla sola dönük ilerleyen bir aslan karşımıza çıkar⁸⁰. Telmessos'un bu kısa süreli otonom darpları bu sebeplerle açık bir biçimde diğerlerinden ayrışır.

Bir diğer gözlem sikkelerin darp edildikleri birimler için ortaya koyulabilir. Krali Ptolemaios bronzları, krallığın gümüşün maddi değerine denk itibari değer politikası nedeniyle alışlagelmişin dışında büyük birimlerdedir. Bilhassa, II. Ptolemaios devrinde MÖ 260'larda yapılan reform neticesinde en büyük

⁷⁷ Svoronos (Joannes N. Svoronos, “Ptolemais-Lebedus, Éphese, Aenus et Abdère sous les Ptolémées”, *JIAN* 5 (1902), 67) II. Ptolemaios ve II. Arsinoe olarak tanımlamıştır. III. Ptolemaios ve II. Berenike özdeşimi için bkz. Dieudonné, “Ptolemais-Lebedus”, 67; *CPE* II, 100.

⁷⁸ Krali darplarda kartal tasvirinden sonra en çok kullanılan tasvir bereket boynuzudur. Bolluk ve bereketi sembolize eden bu tasvir çoğu seride krali diademle bağlıdır ve krali bir nitelik atfedilmiştir. Krali darplarda, bilhassa çift bereket boynuzu yalnızca II. Arsinoe portreli sikkelerde kullanılmıştır. Arsinoe tasvirinin krali sikkeler üzerindeki kullanımı ölümünün ardından tanrılaştırılması ve adına tesis edilen kült ile ilintilidir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Roland Ralph Smith, “Ptolemaic Portraits: Alexandrian Types, Egyptian Versions”, *Alexandria and Alexandrianism*, ed. Kenneth Hamma (California: J. Paul Getty Museum, 1996), 203; Sabine Müller, *Das hellenistische Königspar in der medialen Repräsentation: Ptolemaios II. und Arsinoe II. Beiträge zum Altertumskunde* 263 (Berlin: Walter de Gruyter, 2009), 373-380; Agnieszka Fulinska, “Iconography of the Ptolemaic queens on coins: Greek style, Egyptian ideas?”, *Studies in Art and Civilization* 14 (2010), 80.

⁷⁹ *BMC Caria*, n. 11-12. Tasvirli Kaunios olarak tanımlayan Ashton olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Richard Ashton, “Opuscula Anatolica II: VI. Caunian notes”, *NC* 163 (2003). Ashton (Ashton, “Opuscula Anatolica II”, 37) ön yüzde yer alan boynuz benzeri objenin Mısır referansını bir ihtimal olarak dile getirirken Lorber (*CPE* I, 410), tanrı kralın başında, hemen alınının üstünde yer alan motifin lotus tomurcuğu olabileceğini ve bunun doğrudan Mısır etkisinde bir ikonografyaya, hatta Kaunios'un Horus ile özdeşliğine işaret ediyor olabileceğini ifade etmiştir.

⁸⁰ Sikkeler için bkz. Margareth Thompson, “The Mints of Lysimachus”, *Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson*, eds. Colin M. Kraay, Kenneth G. Jenkins (Oxford: Clarendon Press, 1968).

birim ortalama 45 mm çap ve 90 gr ağırlığa sahip *oktobol*, en küçük birim ortalama 16 mm çap ve 3 gr ağırlıktaki *dikhalkon* olmuştur⁸¹. Bu bağlamda ikonografyada göze çarpan krali olandan ayrışma durumu birimler için de geçerli görünmektedir. Otonom kent darplarında sikkelerin ufak birimlerde basılması eğilimi söz konusudur. Örneğin Larisa-Ptolemais'in darp ettiği beş farklı birime ayrıldığı anlaşılan bronzların en üst birimi 20-23 mm ortalama çapa ve 5.10 gr ortalama ağırlığa sahip iken, arda kalan dört birimin çapı ve gramajı 11-18 mm ve 0.75 gr - 3.30 gr aralığındadır⁸². Aynı durum Lebedos-Ptolemais için de geçerlidir. Kentin darpları üç farklı birime ayrılırken en büyük birim 15-17 mm çapta ve ağırlığı 3.40 gr - 4.90 gr arasında değişir (ortalama 4 gr). Diğer iki birim sırasıyla 12-12.5 mm çap, 1.73 gr - 2.0 gr; 11 mm, 0.7 gr - 1.30 gr ağırlığındadır⁸³.

Öte yandan, bronz sikke krali dahi olsa darp edildiği coğrafyadan fazla uzaklaşmazken, basım maksadına da uygun olarak krali olanla kıyaslandığında kent darplarının çok daha kısıtlı bir sirkülasyon alanı olduğu anlaşılmaktadır. Küçük Asya, Kıbrıs ya da Suriye-Fenike gibi eyaletlerde basılan krali bronz sikkeler düşük oranda da olsa, birinci derece askeri hareketliliğe bağlı olarak yakın coğrafyalara intikal etmektedir. Bu durum kimi zaman arkeolojik kazılarda kimi zaman ise müze koleksiyonlarında tespit edilen örneklerle kendini gösterir⁸⁴. Otonom kent darplarının kazılarda, müze koleksiyonlarında ve hatta müzayede kataloglarında nadir olarak karşımıza çıkması yerel kullanımlarının yanı sıra düşük hacimde darp edilmiş olduklarını da düşündürür. Bu durumun bir faydası ise buluntu yeri bilinen az sayıda örneğin dahi darp yerini kesin olarak tespit edemediğimiz kimi serilerin atribüsyon problemlerine yardım edebilecek olmasıdır.

Sonuç itibarıyla MÖ 3. yüzyılda, Ptolemaios Krallığı'na tabi coğrafyalarda, ikonografyası ve birimi krallığın kontrolüne tabi sikkelerin yanı sıra bir de kentlerin idaresinde, otonom nitelikte sikke darbu gerçekleşmiştir. Şu an için Küçük Asya'da kesin bir biçimde tespit edilebilmiş dört darphane mevcutken iki adet de olası darphane söz konusudur. Olası kentlerden ya da yakın civarından gelecek buluntular bu hususu aydınlatacaktır. Öte yandan, Karia ve Pamphylia bölgelerinde de Ptolemais adıyla kurulmuş kentlerin varlığından haberdarız⁸⁵. Bu kentlerin de ilerleyen yıllarda ortaya çıkacak veriler ışığında tıpkı Lebedos ve Larisa gibi sikke darbu gerçekleştirmiş oldukları gerçeği gün yüzüne çıkabilir.

⁸¹ Reforma dair ayrıntılı bilgi için bkz. Olivier Picard, "Remarques sur la monnaie de bronze dans l'Égypte lagide", Commerce et artisanat dans l'Alexandrie hellénistique et romaine: Actes du colloque d'Athènes, 11-12 décembre 1988, ed. Jean-Yves, Empereur (Athènes and Paris: École Française d'Athènes, 1998), 416-417; Catharine Lorber, "The development of Ptolemaic bronze coinage in Egypt", L'exception égyptienne? Production et échanges monétaires en Égypte hellénistique et romaine, eds. Frederick Duyrat, Olivier Picard (Le Caire: Institut français d'archéologie orientale, 2005), 137-138; Georges Le Rider, F. de Callataÿ, Les Séleucides et les Ptolémées: L'héritage monétaire et financier d'Alexandre le Grand (Paris: Rocher, 2006), 158-159; Daniel Wolf, "A Metrological Survey of Ptolemaic Bronze Coins", AJN 25 (2013), 64-80; Andrew Meadows, "Weighing up the Coinage Reform of Ptolemy Philadelphus", Money Rules!: The Monetary Economy of Egypt, from Persians until the beginning of Islam, ed. Thomas Faucher (Le Caire: Institut français d'archéologie orientale, 2020). Ayrıca bkz. Olivier Picard, Thomas Faucher, "Les monnaies lagides", Les monnaies des fouilles du Centre d'Études Alexandrines: Les monnayages de bronze à Alexandrie de a conquête d'Alexandre à l'Égypte moderne, eds. Olivier Picard et al. (Alexandrie: Centre d'Études Alexandrines, 2012), 35.

⁸² CPE II, n. B412-B417.

⁸³ CPE II, n. B418-B432.

⁸⁴ Örneğin Lykia bölgesinde yürütülen arkeolojik kazılarda ele geçen krali Ptolemaios sikkelerinin %5,6'sını Kıbrıs kökenliler, %3,9'unu Suriye-Fenike kökenli olanlar meydana getirir.

⁸⁵ Karia'daki Ptolemaios kentinin varlığı epigrafik olarak ateste edilmiştir, ayrıntılı bilgi ve literatür için bkz. Cohen, The Hellenistic Settlements, 263-265. Pamphylia'da bu isimle bir kentin var olduğunu ise Strabon (14.4.2) aktarır, bkz. Cohen, The Hellenistic Settlements, 339. Bu iki kent için ayrıca bkz. Mueller, Settlements of the Ptolemies, 207.

Kaynakça

- Ager, Sheila. "Civic Identity in the Hellenistic World: The Case of Lebedos". *GRBS* 39 (1998): 5-21.
- Akalın, Ayşe Gül. "Troas Synoikisis'i. Synoecism in the Troad". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 21/33 (2003): 1-16.
- Amandry, Michel. "Les tétradrachmes frappés à Lébédos". George Le Rider et. al. tarafından düzenlenen *Kraay-Mørkholm essays: numismatic studies in memory of C. M. Kraay and O. Mørkholm'de*, 1-7. Louvain-La-Neuve: Institut supérieur d'archéologie et d'histoire de l'art, 1989.
- Ashton, Richard. "Hellenistic bronze coins of Abdera with a male protrait". Richard Ashton, Silvia Hurter tarafından düzenlenen *Studies in Greek Numismatics in Memory of Martin Jessop Price'da*, 17-21. London: Spink, 1998.
- Ashton, Richard. "The Hellenistic hemidrachms of Caunus". *RBN* 95 (1999): 141-154.
- Ashton, Richard. "Opuscula Anatolica II: VI. Caunian notes". *NC* 163 (2003): 36-39.
- Bagnall, Roger. *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt*. Leiden: E. J. Brill, 1976.
- BMC Caria* = Head, Barclay. *A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Caria, Cos, Rhodes, etc.* London: The Trustees, 1897.
- BMC Crete & Aegean Island* = Wroth, Warwick. *A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Greek Coins of Crete and the Aegean Islands*. London: The Trustees 1886.
- Bosworth, Albert Brian. *The Legacy of Alexander: Politics, warfare, and Propaganda under the Successors*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Butcher, Kevin. "Small Change in Ancient Beirut: Coins from BEY 006 and 045, Archaeology of the Beirut Souks I". *Berytus XLV- XLVI* (2001-2002): 1-292.
- Callataÿ, François de. "For whom were Royal Hellenistic coins struck? The choice of metals and denominations". Achim Lichtenberger tarafından düzenlenen *Bildwert: nominalspezifische Kommunikationsstrategien in der Münzprägung hellenistischer Herrscher: Kolloquium vom 17.-18. Juni 2010 in Münster'de*, 59-77. Bonn: Habelt, 2014.
- Capdetrey, Laurent. *L'Asie Mineure après Alexandre (vers 323 - vers 270 a.C.). L'invention du monde hellénistique*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2020.
- Cohen, Getzel. *The Hellenistic Settlements*. Berkeley: University of California Press, 1995.
- Cook, John Manuel. *The Troad: An Archaeological and Topographical study*. Oxford: Clarendon Press, 1973.
- Cook, John Manuel. "Cities in and around the Troad". *The Annual of the British School at Athens* 83 (1988): 7-19.
- Coşkun, Altay. "Ptolemaioi as Commanders in 3rd-Century Asia Minor and Some Glimpses on Ephesos and Mylasa during the Second and Third Syrian Wars". Burak Takmer et al. tarafından düzenlenen *Philia, Vir Doctus Anatolicus*. Sencer Şahin Anısına Yazılar'da, 211-233. İstanbul: Kabalcı, 2016.
- CPE I* = Lorber, Catharine. *Coins of the Ptolemaic Empire, Vol. I: Precious Metal*. New York: American Numismatic Society, 2018.
- CPE II* = Lorber, Catharine. *Coins of the Ptolemaic Empire, Vol. II: Bronze*. New York: American Numismatic Society, 2018.
- Davesne, Alain. "Les monnaies ptolémaïques d'Ephese". Hasan Malay tarafından düzenlenen *Erol Atalay Memorial'da*, 21-31. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1991.
- Davesne, Alain. "La deuxième guerre de Syrie (ca. 261-255 av. J.-C.) et les témoignages numismatiques". Michel Amandry, Hurter Silvia tarafından düzenlenen *Travaux de numismatique offerts a Georges Le Rider'de*, 123-134. London: Spink, 1999.
- Davesne, Alain. "L'impact des guerres de Syrie sur la politique monétaire de Ptolémée II". *RN* 155 (2000): 9-16.

- Dieudonné, Adolphe. "Ptolemais-Lebedus". *JIAN* 5 (1902): 45-60.
- Ellis-Evans, Aneurin. "The Coinage and History of Achaion in the Troad". *Revue des études anciennes* 119 (2017): 25-47.
- Fischer-Bovet, Christelle. *Army and Society in Ptolemaic Egypt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Fulinska, Agnieszka. "Iconography of the Ptolemaic queens on coins: Greek style, Egyptian ideas?". *Studies in Art and Civilization* 14 (2010): 73-92.
- Göktürk, M. Tevfik. "Troas Bölgesinde Sikkeler Basan Kentler". *Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 1994 Yıllığı* (1995): 65-121.
- Grabowski, Tomasz. "Küçük Asya'da Ptolemaioslar Hanedanı". Oğuz Tekin tarafından düzenlenen Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri'de, 28-49. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- Grainger, John. *The Syrian Wars*. Leiden-Boston: Brill, 2010.
- Gregory, Andrew Pearce. "A Macedonian δυνάστης: Evidence for the Life and Career of Pleistarchos Antipatrou". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 44/1 (1995): 11-28.
- Hammond, Nicholas Geoffrey Lemprière. *The Macedonian State: Origins, Institutions, and History*. Oxford: Clarendon, 1989.
- Hill, George Francis. "Greek Coins Acquired by the British Museum, 1905-1910". *NC* 12, (1912): 134-150.
- Hill, George Francis. "Some coins of southern Asia Minor". William Buckler, William Calder tarafından düzenlenen *Anatolian Studies Presented to Sir William Ramsey*'de, 207-224. Manchester: University Press, 1923.
- HNO* = Historia Numorum Online. <http://hno.huma-num.fr>.
- Hölbl, Günther. *A History of the Ptolemaic Empire*. Oxon-New York: Routledge, 2001.
- Huss, Werner. *Ägypten in hellenistischer Zeit 332-30 v.Chr.* München: Beck, 2001.
- Kinns, Philip. "Studies in the coinage of Ionia: Erythrae, Teos, Lebedus, Colophon, c. 400-30 B.C.". PhD. diss. University of Cambridge, 1980.
- Launey, Marcel. *Recherches sur les armées Hellénistiques*. Paris: De Boccard, 1949.
- Le Rider, Georges. "Les arsinoéens de Crète". Colin M. Kraay, Kenneth G. Jenkins tarafından düzenlenen *Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson*'da, 229-240. Oxford: Clarendon Press, 1968.
- Lenger, Dinçer Savaş, Erkan Dündar. "Attestation of a Ptolemaic Garrison in the Light of Coins: Tepecik Settlement at Patara, Lycia". *AIIN* 67 (2021): 37-70.
- Lenger, Dinçer Savaş, Ömer Tatar. "Patara as a New Ptolemaic Mint in Asia Minor". *RBN* (*forthcoming*).
- Le Rider, Georges, F. de Callataÿ. *Les Séleucides et les Ptolémées: L'héritage monétaire et financier d'Alexandre le Grand*. Paris: Rocher, 2006.
- Lorber, Catharine C. "The development of Ptolemaic bronze coinage in Egypt". Frederick Duyrat, Olivier Picard tarafından düzenlenen *L'exception égyptienne? Production et échanges monétaires en Egypte hellénistique et romaine*'de, 135-157. Le Caire: Institut français d'archéologie orientale, 2005.
- Ma, John. *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Marek, Christian. "Wer war der Basileus Kaunios?". Cengiz Işık tarafından düzenlenen *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens und des ägäischen Bereiches: Festschrift für Baki Ögün zum 75. Geburtstag*'da, 194-199. Bonn: Habelt, 2000.

- Marquaille, Céline. "The Foreign Policy of Ptolemy II". Paul McKechnie, Philippe Guillaume tarafından düzenlenen Ptolemy II Philadelphos and his World'de, 39-64. Boston: Brill, 2008.
- Meadows, Andrew. "The Earliest Coinage of Alexandria Troas". NC 164 (2004): 47-70.
- Meadows, Andrew. "*Deditio in Fidem*: The Ptolemaic Conquest of Asia Minor". Christopher Smith, Liv Mariah Yarrow tarafından düzenlenen Imperialism, Cultural Politics, and Polybius'da, 113-133. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Meadows, Andrew. "Two 'Double' Dedications at Ephesus and the Beginning of Ptolemaic Control of Ionia". Gephyra 10 (2013): 1-12.
- Meadows, Andrew. "The coinage of Arsinoe-Methana", Εύα Αποστόλου, Charles Doyen tarafından düzenlenen Coins in the Peloponnese: Mints, iconography, circulation, history from antiquity to modern times: Proceedings of the sixth scientific meeting in the memory of Tony Hackens, Argos, May 26-29, 2011'de, 133-149. Athènes: École française d'Athènes, 2017.
- Meadows, Andrew. "Weighing up the Coinage Reform of Ptolemy Philadelphus". Thomas Faucher tarafından düzenlenen Money Rules!: The Monetary Economy of Egypt, from Persians until the beginning of Islam'da, 89-103. Le Caire: Institut français d'archéologie orientale, 2020.
- Mørkholm, Otto. "Cyrene and Ptolemy I: Some numismatic comments". Chiron 10 (1980): 145-159.
- Mueller, Katja. Settlements of the Ptolemies: City Foundations and New Settlement in the Hellenistic World. Dudley, MA: Peeters, 2006.
- Müller, Sabine. Das hellenistische Königspaar in der medialen Repräsentation: Ptolemaios II. und Arsinoe II. Beiträge zum Altertumskunde 263. Berlin: Walter de Gruyter, 2009.
- Newell, Edward Theodore. The Coinage of the Western Seleucid Mints. From Seleucus I to Antiochus III. New York: The American Numismatic Society, 1941.
- Olivier, Julien, Bérange Redon. "Reconsidérer la politique militaire des Lagides à la lumière des données numismatiques. Frappes et trésors monétaires aux IIIe et IIIe s. av. J.-C. (env. 294-116)". Thomas Faucher tarafından düzenlenen Money Rules!: The Monetary Economy of Egypt, from Persians until the beginning of Islam'da, 105-137. Le Caire : Institut français d'archéologie orientale, 2020.
- Picard, Olivier. "Remarques sur la monnaie de bronze dans l'Égypte lagide". Jean-Yves, Empereur tarafından düzenlenen Commerce et artisanat dans l'Alexandrie hellénistique et romaine: Actes du colloque d'Athènes, 11-12 décembre 1988'de, 409-417. Athènes and Paris: École Française d'Athènes, 1998.
- Picard, Olivier, Thomas Faucher. "Les monnaies lagides". Olivier Picard et al. tarafından düzenlenen Les monnaies des fouilles du Centre d'Études Alexandrines: Les monnayages de bronze à Alexandrie de la conquête d'Alexandre à l'Égypte moderne'de, 17-108. Alexandrie: Centre d'Études Alexandrines, 2012.
- Psoma, Selene. "Tas Sitarchias tous Misthous ((ARIST.), OEC. 1351B) Bronze Currencies and Cash-allowances in Mainland Greece, Thrace and the Kingdom of Macedonia". RBN 155 (2009): 3-38.
- Regling, Kurt. "Lebedos-Ptolemais". JIAN 6 (1903): 173-175.
- Ricl, Marijana. "Alexandria Troas in the Hellenistic Period". Mélanges d'Histoire et d'Épigraphie, Offerts À Fanoula Papazoglou, 89-116, Beograd, 1997.
- Robert, Louis. "Villes de Carie et d'Ionie dans la liste des théorodques de Delphes". BCH 70 (1946): 506-523.
- Robert, Louis. Études de Numismatique Grecque. Paris: Collège de France, 1951.
- Robert, Louis. Documents d'Asie Mineure méridionale: Inscriptions, monnaies et géographie. Geneve-Paris: Droz-Minard, 1966.
- Robert, Louis. "Documents d'Asie Mineure, 20. Ptolémaïs de Troade". BCH 106 (1982): 319-333.

- Rostovtzeff, Michail Ivanovic. *Social and Economic History of the Hellenistic World*. Oxford: Clarendon Press, 1941.
- Schönert-Geiss, Edith. *Die Münzprägung von Maroneia*. Berlin: Akademie-Verlag, 1987.
- Segre, Mario. "Iscrizioni di Licia. I. Tolomeo di Telmesso". *Clara Rhodos* 9 (1938): 181-208.
- Smith, Roland Ralph. "Ptolemaic Portraits: Alexandrian Types, Egyptian Versions". Kenneth Hamma tarafından düzenlenen *Alexandria and Alexandrianism*'de, 203-213. California: J. Paul Getty Museum, 1996.
- SNG Arikantürk* = Sylloge nummorum Graecorum. The Özkan Arikantürk Collection, Vol. I. Istanbul: Turkish Institute of Archaeology, 2015.
- SNG Cop. Ionia* = Sylloge nummorum Graecorum Denmark. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Ionia 2. Copenhagen: E. Munksgaard, 1946.
- SNG v. Aulock, Ionien* = Sylloge nummorum Graecorum, Deutschland. Sammlung Hans Von Aulock, Vol. 1. Berlin: Gebr. Mann, 1957.
- SNG Keckman* = Sylloge nummorum Graecorum. Finland. The Erkki Keckman Collection in the Skopbank, 1. Karia. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 1995.
- Svoronos, Joannes N. *Numismatique de la Crète ancienne*. Macon: Protat Frères, 1890.
- Svoronos, Joannes N. "Ptolemaïs-Lebedus, Éphese, Aenus et Abdère sous les Ptolémées", *JIAN* 5 (1902): 61-70.
- Svoronos, Joannes N. "Τα Μέθανα: Η Αρσινόη της Πελοποννήσου". *JIAN* 7 (1904): 397-400.
- Svoronos, Joannes N. *Τα νομίσματα του κρατους των Πτολεμαίων*. En Athēnais: Typois P. D. Sakelliarou, 1904-1908/*Ta Nomismata tou Kratous ton Ptolemaion* (Ptolemaic Coinage), Translated by C. Lorber.
- Tatar, Ömer. "Nümismatik Veriler Işığında Lykia Bölgesi'nde Ptolemaios Egemenliği". PhD. diss. Akdeniz Üniversitesi, 2022.
- Tatar, Ömer. "The Reattribution of a Ptolemaic Bronze Issue from Phoenicia to a Carian or Lycian Mint". *INR* 17 (2022): 45-50.
- Tek, Ahmet Tolga. "Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemlerinde Likya'da Basılan Otonom Şehir Sikkeleri". Kayhan Dörtlük et al. tarafından düzenlenen III. Uluslararası Likya Sempozyumu, Cilt II'de, 769-787. Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2006.
- Thompson, Margareth. "The Mints of Lysimachus". Colin M. Kraay, Kenneth G. Jenkins tarafından düzenlenen *Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson*'da, 163-182. Oxford: Clarendon Press, 1968
- Waddington Coll.* = Babelon, Ernest. *Inventaire Sommaire de la Collection Waddington*. Paris: C. Rollin et Feuarent, 1898.
- Wolf, Daniel. "A Metrological Survey of Ptolemaic Bronze Coins". *AJN* 25 (2013): 49-118.
- Wörle, Michael. "Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens II". *Chiron* 8 (1978): 201-246.

Figürler Listesi

Fig. 1. Telmessoslu Ptolemaios'un darp ettirdiği otonom kent darbı, kaynak: <http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=91>

Fig. 2. Kaunos'un II. Ptolemaios döneminde bastığı otonom bronz sikke, kaynak: <http://hno.humanum.fr/browse?idType=474>

Fig. 3. Kaunos'un III. Ptolemaios döneminde bastığı otonom gümüş sikke, kaynak: <http://hno.humanum.fr/browse?idType=1925>

Fig. 4. Kaunos'un III. Ptolemaios döneminde darp ettiği otonom bronz sikke, kaynak: N&N London, Green Auction 5 (6 Şubat 2023), lot 47 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=10505118>

Fig. 5. Kaunos'un IV. Ptolemaios döneminde darp ettiği otonom bronz sikke, kaynak: <http://hno.humanum.fr/browse?idType=1581>

Fig. 6. III. Ptolemaios döneminde Lebedos-Ptolemais'te darp edilen, memur ΚΩΠΑΒΟΣ'un adını taşıyan otonom bronz sikke, kaynak: Savoca Numismatik, 96th Silver Auction (14 Şubat 2021), lot. 300 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=7805835>

Fig. 7. III. Ptolemaios döneminde Lebedos-Ptolemais'te basılmış otonom bronz sikke, kaynak: Numismatik Naumann, Auction 91 (5 Temmuz 2020), lot. 1167 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=7175288>

Fig. 8. III. Ptolemaios döneminde Lebedos-Ptolemais'te darp edilen, memur ΠΥΘΕΟΣ'un adını taşıyan otonom bronz sikke, kaynak: CNG, E-Auction 392 (1 Mart 2017), lot. 347 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=3676206>

Fig. 9. III. Ptolemaios döneminde Lebedos-Ptolemais'te darp edilen otonom bronz sikke, kaynak: Numismatik Naumann, Auction 91 (5 Temmuz 2020), lot. 1165 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=7175286>

Fig. 10. Larisa-Ptolemais'in III. Ptolemaios döneminde darp ettiği otonom bronz sikke, kaynak: Roma Numismatics Ltd., E- Sale 30 (29 Ekim 2016), lot. 116 = <https://www.acsearch.info/search.html?id=3430080>

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

